

“TUSHDA KECHGAN UMRLAR?”: XOTIRA, DARD VA VIJDONNING ADABIY IFODASI

To‘ylieva Sevara Erkin qizi

Termiz davlat universiteti 2-bosqich talabasi

E-mail: tuyliyevasevara@gmail.com

ANNOTASIYA: O‘tkir Hoshimovning "Tushda kechgan umr" lar asarida ifodalangan ijtimoiy - ma'naviy muammolar, insoniyatning ichki kechinmalari va o‘tmish xotiralarining badiiy aks ettirilishi tahlil qilinadi. Asardagi personajlar qalbi, ularning darad - u hasrati orqali jamiyatdagi muhim masalalarga nazar tashlanadi. Muallif mahorati, uslubi va ruhiy - psixologik tasviri yoritiladi. Shuningdek, ushbu asar orqali o‘quvchida qanday insoniylik saboqlari shakllanishi mumkinligi haqida mulohaza yuritiladi.

KALIT SO‘ZLAR: O‘tkir Hoshimov, tushda kechgan umrlar, xotira, adolatsizlik, personaj, retrospeksiya.

Kirish:

O‘zbek adabiyotida inson qalbi va jamiyat ruhiyatini o‘ziga xos tarzda tahlil qilgan yozuvchilar orasida O‘tkir Hoshimov alohida o‘rin egallaydi. Uning har bir asari o‘z davrining o‘tkir ijtimoiy muammolarini ko‘tarib chiqadi. Ayni paytda insoniylik, vijdon, mehr, yurakdagi dard haqida teran falsafiy mushohadalarga boy bo‘ladi. Ana shunday asarlardan biri - " Tushda. Kechgan umrlar" dir. Bu asar nafaqat o‘zbek xalqining muayyan davrdagi ruhiy holatini, balki insoniyatning unutilgan ammo, yurakda hanuz tirik bo‘lgan iztiroblarini yodga soladi. Asarni o‘qiyotgan har bir inson o‘z hayolida asar voqealarini gavdalantiradi. O‘zi ham xuddi shu muhitga tushib qolganday mutolaa qilishi asarning mukammal yozilganining isbotidir. Yozuvchimiz Said Ahmad " Tushda kechgan umrlar" asariga quyidagicha ta’rif beradi.

“Romanni loqayd hayajonsiz o‘qib bo‘lmaydi, u kitobxonni larzaga soladi. Xalq boshiga kulfatdan boshqani solmagan qonli urushni boshlagan telba urushqoqlarga dil - dilidan qarg‘ish yog‘diradi.” Haqiqatan ham bu urush ko‘p insonlarning boshiga yetdi.

Asosiy qism:

Inson umrini oqar daryo deymiz. Kechagi kunimiz bir tushday o'tib ketdi. Bugun esa hayotimizning yangi bir sahifasi ochildi. Shu sababli yozuvchi asarni "Tushda kechgan umrlar" deb nomlagan bo'lsa kerak. Asar voqealari markazida turgan qahramonlar: Rustam, uning otasi, Komissar, Soat G'aniyev, Qurbonoy xolalarning hayoti xuddi tushdagidek ma'nisiz va alg'ov - dalg'ov o'tdi. Muallif romanda retrospeksiya usulidan - zamondan ortga qaytish imkoniyatlaridan keng foydalangan. Bunga misol qilib asar bosh qahramoni Rustamning oxirgi kundaligidan boshlanadi va Qurbonoy xolaning har kungi tashvishlariga ulanib ketadi. Asar voqealari shu tarzda personajlarga bog'lanib ketadi. Personaj - (Lot. persona - shaxs) san'at va badiiy adabiyotda muallif tomonidan tasvir etilgan shaxs.

Ushbu asarda Afg'on urushiga borgan Rustam va U singari insonlarning ayanchli taqdiridan hikoya qiladi. Zulm va nohaqliklar qilgan Komissar Soat G'aniyev va shu kabilar ko'plab insonlarning hayotiga nuqta qo'ydi. Yosh go'daklarni vahshiylarcha ota - onasidan ayirdi. Qurbonoy xolaning ota - onasi To'lagan va Fotima kabilarning hayotdan erta ko'z yumishi Komissar va shunga o'xshagan adolatsiz insonlar sabablidir. Rustam Afg'on urushi xotiralaridan qutula olmadi. U o'zi sevgan qiz Shahnozaga uylangan bo'lsa ham, bir - birini sevsa ham ular baxtli bo'lisha olmadi. Bu baxtsizlikning asosiy sababi urushning salbiy ta'siri edi. Urush natijasida uning sog'ligida muammo bor edi. Qolaversa urushdan uyga qaytganda ko'rgan adolatsizliklarga guvoh bo'lishi, Shahnozaning baxtsizligiga o'zini aybdor qilishi uning fojiali o'limiga sabab bo'ldi.

Har bir kitobxon ushbu asarni o'qiganda inson umrini adolatsizligi bilan nihoyasiga yetkazgan Komissar Soat G'aniyevga nisbatan nafrat alangasi uyg'onadi. U mahalladoshi To'lagan va Husanlarning nohaq jazolanishiga sabab bo'lgan. To'laganning ayoli o'z joniga qasd qilishi uchun Komissarning chirkin nafsi sabab bo'lgan. Ushbu asar nafaqat xotira, balki saboq. Hozirgi yoshlar bu asarni o'qib hech bir narsaga osonlikcha erishilmaganini tushunadilar. Ochlik, urush , adolatsizlik, jamiyatda inson qadrining yo'qolishi - bu saboqlar asarda badiiy vosita bilan yurakka yetkazildi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsam, "Tushda kechgan umrlar" - bu yurakka bitilgan dardli xotiralar xazinasi. O'tkir Hoshimov bu asari orqali o'z shaxsiy iztiroblari fonida butun bir avlodning og'ir tarixini yoritadi. U o'tmish voqealarini, insonlarning boshiga tushgan qiyinchiliklarni, adolatsizlik va nohaqliklarni shunchaki hikoya qilmaydi. Ularni o'quvchining yuragiga olib kirdi. Mazkur asar orqali bugungi avlod ham

o‘tmishni anglaydi. Sabir, shukr, mehr va vijdon kabi insoniy qadriyatlarni qayta kashf etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Hoshimov, O‘tkir. Tushda kechgan umrlar. – Toshkent: Sharq nashriyoti, 2001.
2. Said Ahmad. Adib haqida fikr. // “O‘zbek adabiyoti” gazetasi, 2002-yil, 10-son.
3. G‘aniyeva, N. O‘zbek adabiyotida urush mavzusi. – Toshkent: Fan, 2005.
4. Karimov, Yo‘ldosh. Adabiy tahlil asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 1998.
5. Qodirov, M. XX asr o‘zbek nasri: obraz va g‘oya. – Toshkent: Yozuvchi, 2004.
6. Qo‘chqorov, S. O‘tkir Hoshimov ijodi poetikasi. – Toshkent: Akademnashr, 2010.
7. Vohidova, M. Adabiyot nazariyasi va badiiy asarni tahlil qilish. – Toshkent: Universitet, 2015.